

ТАБІРНИЙ ЗОШИТ ЯРОСЛАВИ МУЗИКИ

Сергій Білокінь

Публікація ознайомлює з недослідженим періодом життя видатної української художниці Ярослави Музики. Подається текст спогадів мисткині, що всебічно висвітлює її перебування в концтаборі.

Ключові слова: тоталітаризм, СРСР, інтелігенція, митці, репресії, концтабір, повсякденність.

This publication reveals the part of life of an outstanding Ukrainian artist Yaroslava Muzyka, that has never been studied before. It presents excerpts from her memoirs that provide a comprehensive picture of the time she had spent at a concentration camp.

Keywords: totalitarianism, USSR, intelligentsia, artists, repressions, concentration camp, everyday life.

Творчість видатної української мисткині, президента Асоціації незалежних українських мистців (1931–1939) Ярослави Львівни Музики (дівоче прізвище Стефанович; 1894 [10. I. 1898], с. Залісці, тепер Шумського р-ну Тернопільської обл. – 24. XI. 1973, Львів) на сторінках історії українського мистецтва займає почесне місце¹. На жаль, її життєпис маловідомий. Маємо проблему навіть з датою народження. У численних публікаціях, зокрема в словниках, подається пізня дата народження – 1898 рік². Близька товаришка пані Слави ще з в'язничних часів, Антоніна Казимирівна Струтинська, працюючи над її бібліографією, щоразу в анотаціях відзначала «молодші» дати як помилкові і вказувала як правильний рік її народження 1894-й. Не дивно, що у словнику Надії Мудрої подано чітку дату її народження – 10 січня 1894 року³.

В українській історіографії повсякденне життя в повоєнні роки покоління інтелігенції, що сформувався іще до приходу більшовиків, майже не досліджували. Попри те що зберігся колосальний масив її багатой мистецької спадщини та архівних матеріалів, сама творчість видатної української художниці Ярослави Музики досі маловідома. Одержавши гарну мистецьку освіту (зокрема, вона навчалася у паризькій приватній Академії Андре Льюта), у 1930-х роках Я. Музика побувала також в Італії та Скандинавії. Уже рання її творчість привернула увагу мистецької громадськості. Вона очолила Асоціацію незалежних українських мистців, яку створила разом з Павлом Ковжуном, Михайлом Осінчуком та Святославом Гординським.

Злет її творчості було перервано на початку 1948 року, коли по суті обманом її вивезли до Криму, де заарештували. Одержавши 25 років ув'язнення, вона опинилася у концтаборі. Як відзначила Н. Мудра, «Перебувала в чотирьох таборах Іркутської області (Тайшет і ін.), переважно на лісопівалі»⁴. Після амністії Я. Музику було звільнено за інвалідністю (1955). Опинившись у «великій зоні», не для друку, а для історії вона записала свої спогади, що виявили її безсумнівний літературний талант.

За умов незалежної України інтерес до Я. Музики виник зовсім з несподіваного боку. Саме вона надіслала власноручно писаного листа до першого секретаря обкому КП(б)У Івана Грушецького (1904–1982) з пропозицією мирного врегулювання між підпіллям і «совітами»⁵. У якому конкретно середовищі визріла ідея цього звернення, досі не досліджено.

Її ретроспективна виставка 1968 року, що зайняла кілька залів у колишньому Державному музеї українського образотворчого мистецтва (тепер Національний художній музей України), ввела в науковий обіг значний масив мистецької фактографії.

Останні роки її життя були сповнені проблем. У зв'язку зі справою арештованого 1972 року поета, якого вона шанувала, її вдома (на Радянській, 26/13) було допитано. Це завдало удар по її здоров'ю.

Вона мріяла, щоб її спадщиною заопікувалася Віра Вовк, з якою вона була давно й добре знайома, але це було неможливо. Зрештою, своє мистецьке майно вона заповіла Львівській картинній галереї, і тепер вивчення цієї спадщини порушує проблему

її ґрунтовного дослідження й належного широкого експонування.

Попри доволі численну, присвячену Я. Музиці літературу, на часі побільшення джерел, яких збереглося чимало. Абсолютно не вивчений період її перебування у концтаборі. У приватному архіві зберігається рукопис спогадів мисткині, у яких вона всебічно й послідовно узагальнила свій табірний досвід. Це досить грубий зошит (99 арк.), назва якого «Нехронологічні уривки з лагєру». Рукопис (здебільшого атрамент, подекуди олівець) має дослідницький характер, містить, наприклад, словничок табірної лексики.

Разом з тим, писані у «великій зоні» не для друку, а для історії, ці спогади виявляють її безсумнівний літературний талант, адже це не стільки мемуари, як твір літературний. Перша подача цього матеріалу висвітлює контраст між її перебуванням у творчому відпочинку і першими враженнями після арешту. Подаю уривки тексту (1, 3–4, 54 зв. – 63) з відтворенням усіх мовних особливостей, дозволяючи собі лише виправлення знаків пунктуації, уніфікацію в написанні окремих слів і виправлення очевидних помилок. Сподіваймося на видання її споминів також окремою книжкою – альбомом.

НЕХРОНОЛОГІЧНІ УРИВКИ З ЛАГЕРУ

Ярослава Музика

Хто в лаг[е]рі не був, той буде, а хто був, той не забуде. //

Найбільше щастє в лагєрі, це самота, якої нігде не найдеш. Люди – люди – шум і очі «попки» на вищці і в лагєрі «на лінії» і всюда. Та і уха відіграють роль у тебе самої як і у тих, що підслуховують і доносять про нас «вищим чинам».

Кожної ночі підступна надія шепче тобі о заслуженім спокою. О сні.

А дійсність представляє таку картину. Бабки на команду баракового коменданта швидко роздягаються і більшість скоро засипляє, зморена працею. Але не всі. Нервові натури не сплять, бо серед храпання 80 люда (бувало і більше), які видають різнорідні несамовиті звуки, трудно. Часом чуєш такі свисти, піяння, вигуки і сонні плачі: «О Боже», «Мамо», «Ратуйте», що ніякий джаз не може бути конкуренцією.

А як виглядає ця картина? Голі ноги, що все торчать поза дошку короткої з засади нари, повикручувані ревматизмом, костисті і часто брудні, бо вечером по роботі годі вмити. Валінки з засади діраві, валяють ноги. Лежать жінки як оселедці тісно, ледве прикриті дрантям. Світло слабе, але тим, що під ним сплять, світить у вічі. Бували і смішні випадки: хтось закричить зпросоння і сяде, питаючи сам, що стало ся. Бувають

такі, що без давлення мізинця розказують у сні різні інтимні і тюремні пережиття.

А вітер?! Очевидно, гонить по бараці куди хоче; щілини у стіні цьому не перешкоджають. Нераз через ці діри було видно світло місяця.

Шум тайги мішався з віддихами і храпінням людей, а заправлений важким повітрям людських видихів і брудних мокрих фуфайок не дає ніяк заснути.

Серед умовної тишини бували і бурні сцени. Начальство рішило провідати нас ночію з причин їм відомих, і почалась суматоха. Хто як надягав грішне тіло. Все поплуталось – і спідниці, і ноги, і подерте прикриття. Серед крику і наглости одна дівчина, скакаючи з поверхової нари, зломила ногу.

Все і всюди чуєш «Бистрей, бистрей». Це слово йде з нами через всі етапи, пересильні пункти, всідання і висідання з вагонів і навіть на волі воно підсвідомо діє, так що ми все спішимо. //

Особисте. Рисунок з рогами

Спочатку я сиділа сама. Потому у двійку з 17-літньою дівчинкою з Києва-таки. Єї посадили за це, що в школі рисувала роги Сталінови. Здається, була українка. Вона

дуже плакала, і я її старалась забавляти, розказуючи різні історії. Між инчим: якби мене пустили, або ж якось втекла, то поїхала б до Чернігова кораблем. Мої всі розмови були повторені почасти підслухом, почасти тою малою, якій обіцяли волю. Через ці оповідання, головню про Чернигів, я мала безконечні страшні допити і підозріння.

А та мала хотіла раз себе теж якось оборонити: будьто она знає бандитів і вигадала імя, прізвище, вулицю (рік не годився) особи, яка, на превелике диво, існувала. Мала через якийсь нервовий стан стала телепаткою. Їх сконфронтовано, і брехню малій даровано. Маю вражіння, що вона потрошки доносила, бо все вірила, що її скоро випустять. Вона вішалась в [нрзб.] камері і довго мала хрипку. Мама її присилала харчі, і вона радо ділила ся зо мною.

Детайль. Я часто сиділа сама. Раз мені було сумно, і я плакала (а це бувало] рідко). Щоб не тратити почуття часу, я вишкрабувала дати нігтем на стіні і писала вірші на табуреті, помазавши його милом, щоб можна шкратати. Але що за наївність! В окошку все торчало око всевидяче. До мене впала ревізія з лямпами і обшукала кожну риску на стіні. А як трудно оправдуватись! Що-небудь скажеш, і все буде брехня.

Люка⁶ до особистого

В перших днях аресту я сиділа сама в сіро-брудній камері зі стінами, потрісканими в різні зигзаги. Світло було дуже никле. Мої напружені нерви виділи найрізномордніщі рисунки, портрети. В додатку це все виразно рухалось. Я сама не знала, чи це правда, чи ні. При деннім світлі бувало з ґратами, які так вбились в око, що всюди їх виділось – на стіні, на суконці, в мозгу. Вони заворушувались зигзагом, як відхилилась «карм[ь]ошка», і тебе викликано: «Хто на «му»? І почалось... «Бистрей, бистрей!» Вилітаєш з камери, як з «пращі». І часто не зробиш і пару кроків, як тебе пхне в «собачник» (місце, буда для укриття в'язня, коли несподівано провадять другого бандита, якого не смієш бачити). Коли задалеко собачник, то штовхне тебе лицем до стіни, що аж ніс подряпаєсь. Цьому товаришить обставина, що дижурний має цокати палюхом о великий палець. Це

знак другому дозорцю: «Уважай». Ті попки так удосконалили ту роботу, що звук виходив голосно і чисто. Коли впадеш перед обличчє слідчого, бувало і забудеш свого імені зі страху. Але і зі страху мобілізуєш ся, щоб думка повернулась і щоб бути приготованою на різні форми питань і дій. Бо слідчий прибирає 100 облич:

мякий – лагідний
жорстокий кат
гадина підступна.

Підходить теж як мущина, ануж...

Деталь, що попереджала Крим. [У] 47 році, а може, на початку 48 мене візвали до дому культури і запропонували їхати чомусь у Київ. Є, кажуть, білет для Вас. Тямлю, що ясно не сказано мені, хто мене взиває і чо-го. Говорено у формі завоальованій, будьто дуже шкода, що я не можу чи не хочу, бо на цім дуже втрачу. Підсвідомо мені це дуже не подобалось і [також] деяким зі Спілки, які питались телеф.[онічно] (Т.) причини.

Особисті

Трудно змобілізувати пам'ять, щоб плавно відтворила минуле з деталями, які ілюструють ліпше вже готові факти.

Це була чудова осінь [19]48, де мені запропоновано їхати у Крим.

Рідке явище, щоб мені так з реверансом подано всі документи, навіть без мого зусилля і випхано у Крим – Гурсуф.

Дивне! Я дуже люблю подорожувати, а тут... була б рада, якби найшла ся перешкода. Мені навіть принесено до хати папери з підписом, я зробила прийняття прощальне: був С. Г., І. В. і др.

Мене відвів Макс⁷ і Текля на двірець, посадили у вагон, і чоловік ще просив провониршу, щоб мене пильнувала, а Текля мене перехрестила, і мені стало страшно. Я всунулась у кут вагону як миш. У Харкові я вже мала пригоду, що злодіяшок вкрав шовкову хустку на голову, то не важне (вона була в кишені), але це вже означало мою розсіяність.

До пересідки треба було ще ждати, і мої речі вхопив носильник так швидко, що я не подивилась на число, і пігнав через високі сходи десь там, певне, до багажника. Я бігла за ним і якби затамувало мені воздух, якось

гейби серце занемогло. Подорожувати не легко. Все якісь несподіванки.

Люка

Находжу себе у Сімферополі і їду автобусом, мабуть, 80 км до Гурсуфа. Пейзажі цікаві, нові. Чим більше зближатись до Гурсуфа, тим цікавіші взгір'я. Якісь колірові, гранатово червоні в білі[м?] пятна. Автобус стає досить далеко від вілли митців, мене скидають серед дороги, але хтось там милосердиться і транспортус мене у віллу. Тут всякий комфорт. Маленький директор гостинно вводить у найкращий у віллі апартамент, що складається з 2 частин – прийомної і спальні (є картина) і, очевидно, з видом на море і кипариси.

Перед кінцем нещастя переведено мене до одної теж гарної [кімнати] з дверми на спільний довгий балкон.

Я не купалась і поза прогульками спільними я весь час малювала і рано, і після обіду. Доказом цього є оцілілих 16 картин Криму (декілька пропало таки в Криму – були на балконі, а мої ангели не знали, чи це мої). Вражіння з прогульок я записувала в малім нотесіку, де була пр.[иміром] назва «хаос». Ця назва правдива, бо був такий закамарок порозвалюваного каміння, якби вулкан їх безладно зрушив. Між інчими закидами, які мені на слідстві завдавали, було й це, що я нарочно хаос думала о уряді. Було теж нібито як претекст, що я фотографувала чомусь турецький бік (дурне). Між фото попали київські художники (забула пріз[вища]), яких допитували, звідки я їх знаю, а їх – звідки мене.

Мимо деякий милих людей чуло ся якесь напруження в повітрі. Малюючи раз острівчик, який і другі малювали, бо мальовничий, я забрїла трошки далі, і тут старий рибак сказав мені: «А Ви лутше туди не ходїть, бо такі, як Ви, скоро зникли». Слова були підозрілі, але я їх якось інакше витолкувала, думаючи, [що] тут небезпечно, з инчого боку.

Я мала до товариства якогось ніби колегу, який все до мене присїдав і легку провокаційну розмову вів. Була ще якась жінка, яка подала себе за лікарку. Коли єї сказали, що я якось зле себе почуваю і дуже багато працюю, вона вечером прийшла і радила менче працювати. Вона відзива-

лась неінтелігентно і заявила перевезти листи до Львова і взагалі, кому я маю що передати. Знова мене щось штовхнуло: стоп! Вона сказала, що знає Шрага, бо там мешкає (а це неправда), може, я щось перекажу. І мужу. Я передала тютюн.

Листи, які до мене приходили і наоборот, були сконфісковані. Мене обсервували від першого дня. Навіть слід.[чий] сказав, що через великий капелюх як парасоль мене трудно було обсервувати, а це їм потрібно. Я не раз бачила, що довкола мене є люди, але це явище буденне.

Між ангелами був ще якийсь нібито з Відня і сказав: «Ми сусїди, бо я з Вени» і напімкнув Бригїдера. Зачїпав без успіху на розмову. Тепер я повязала: якось перед «курортом» хтось зі знайомих порадив, що є знова хтось, хто їздить до Відня і може щось перевезти. Тямлю, що я передала солонину Бригїдеру, бо їм там не переливалось⁸. Сам Б. навіть не хотїв їхати до Від[ня], але жінка дуже наперлась.

Товариське життя, концерти мене не обходили, я чулась там сама і невесела. В Гурсуфі була 15 день і внесла заяву, щоб по місяці остати на 10–15 день довше. Директор був дуже ввічливий, але в останних днях побуту почав мене дуже відвідувати, мені приглядатись і впадав о кождїй порі. В дню катастрофи я пішла пізно вечер над беріг, а коли вернула, мені сказав піти до директора прямо. Очевидно, єго у себе не було, а були (бодай один напевне), що започаткував слідчого. Мене майже в мац[а]ки павука взяли. Мущина запевняв, щоб розяснити певні недокладности фотографовання і все одну і ту ж сторону мальовання, треба мені до Ялти поїхати. В другїй кімнаті мене розібрала жінка, як на слідстві робить ся, повиймала шпильки і обдерту з людської гідности відвезено до Ялти. Це було 5 жовтня. Почування моє було низче критики. У Ялті я найшлась в якїйсь кімнаті, де було щось в роді ліжка. Слідчий солодким голосом запросив мене положитись, а сам куняв над столом. Коли я спитала, чому ж ніхто не вияснює, відповідено, що треба їхати до начальника в Севастополі (люблять все змилювати). Ми їхали ночію автом до Сімферополя, очевидно, але я не знала, куди.

Цікаве, що коли ми всідали, то шофер дуже мене запрошав біля себе (я мала вражіння, що він хоче мені щось сказати). Але ангели, будьто буде мені тепло, взяли між себе. Другий був Мірощенко, який в Києві був перший слідчий, але коротко. Був надто фаміліярний до мене і не злий. Він-то, відбираючи апарат, просив решту фільму пустити на нього.

В Сімферополі я вже дізналась, де я, ми зробили [нрзб.] в якійсь певне міліц.[ійній] установі. Мене не відступали. Я домагалась піти хоч би з ними в музей, але це [було] смішне бажанье.

Вечером засадили в вагон і нібито всі їдемо у Севастополь. Купе на 4 особи. Одної очевидно не було, тільки я і 2 ангели. Коли прийшла проводирша, грубо відізвалась до моїх: «Я вже Вас знаю. Ви ж недавно везли [нрзб.].» Я аж здивувалась єї відвазі. Вони були дуже злі на ню. Оден лежав внизу (Мірощ[енко]), а другий проти мене нагорі з оружєм. В дорозі були дуже розмовні, дуже дбали про мене. Що я тільки захотіла, вони діставали. В розмові, що я люблю, я сказала – сливки. Сейчас принесено мені сметанку в риночці. Старались мене держати в добрім настрою.

Я зазначила, щоб мене сейчас по приїзді допитали. «Певне, певне (і додержали [слова])». По дорозі вже натякували, що були другі художники, які попали як я (не знаю, [за] що), і по питанні їх відпустили додому. Тоді годі було так стопроцентно догадатись укритої думки при тих словах, яку щойно при прибутті до Києва пізнала. На мене чекало на двірці поліційне авто (не ворон). По дорозі я дістала мігрену, яку тяжко перенешу. В авто чомусь-то мені впали сльози, може, з мігрени, а може, з якогось нерозгаданого жалю. Мір. [ощенко] спитав: «Ви плачете?» – навіть мені здавалось, щиро. Привезли до незначної віллі в куті (улиця?), за якою відnutра тягнулась тюрма. Ніхто б не догадався, що це тюрма. Мій «лагідний» спутник-слідчий приніс тісточка і какао чи чай – не тямлю, і дуже запрошав їсти і гнівався, що я не хочу. Відчипного я два лики того плинупи випила, і я бачила, що він незадоволений. Біль голови тільки трохи

надстав [?], але я стала зовсім апатична. Це довго не тривало, бо після мо[є]ї просьби швидко – мене покликано перед обличчя на вид і спосіб бесіди культурного війс[ь]кового, який завдав мені пару на вид невинних питань: «Де мій син?», чи я знаю когось «там». Дуже був невдоволений, що я до сина не призналась. Я тільки згодом розкусила, що М.[акс] називав Л. все своїм сином.

Майже за [?] години зявивсь рослий широкий війс[ь]ковий, який був протилежним ординарним типом. «Встать!», як гукнув на мене раз, а коли я помало підносилась, не розуміючи спершу, чому я перед незаним мущиною маю встати, він гукнув другий раз. (Мав шовкову підшивку під плащем і виглядав на генерала). Теж зачав щось питати остро. З болю голови і якоїсь байдужности я мусіла подивитись на нього не то лагідно, а якомсь по-дурному. Він знова гукнув: «Не притворяйся ягнятем, когда ты (мабуть, криса)». Він вже кричав «на ти» і казав завести не на дверець, як я хотіла вірити, а в тюрму. Мені казали нести валізи, але я відмовилась, так що як непришні, мусіли взяти самі.

Треба було на когось зле сказати і признатись, сама не знаю, до чого, то була б вільна, як той маляр, про кого в дорозі передонкували [?]. Я йшла довгими коридорами, минаючи бюра і входячи знова в коридори темніші. Зразу кинули мене в карцер, де назначена жінка повідпорювала всі гафткі, спряжки, підв'язки (панчохи все злітали, а не вільно було нічим підв'язати). Оставила мене голою і казала присідати, щоб не сховала я чого в... Ну, і в рот заглядала.

Така поведінка була для мене шоком. Були в мене айва і гранати. «Ето оставляю Вам». Я просила викинути, але вона каже: «Увидите, как пригодятся». Мене оставлено в маленькім карцері на 1 ½ сиджен[н]я з лавочкою. Коли я заплющила очі і сіла на припички з ногами на верху і з колінами під бороду. Зараз же віконце щолкнуло: «Злезь, нельзя» (не вільно заплющити очий). До дверей був 1 крок.

В регіт попали дозорці, як я попросила порошок на біль голови. На вечеру принес-

ли вонючий плин і показний кусок хліба глиняного. Коли хтось сидить на одиночці, то дозорці мають обов'язок припрашати до «їди», і віконце за кожним їх кроком відхиляється. (Такий карцер не мав вікна, а освітлення мінімальне).

¹ Ковжун Павло. Ярослава Музика: 3 нагоди вистави її творів // Жінка. – Л., 1935. – 15 грудня. – Ч. 24. – С. 6. Підп.: Марія Пеньковська; Ласовський В. Малярка, що заставляє думати й переживати // Українські вісті. – Л., 1939. – 19 червня. – Ч. 138 (1047); Герета Ігор. 250 хвилин радості // Вільне життя. – Тернопіль, 1968. – 16 липня. – № 139; Струтинська Антоніна. Vita brevis – ars longa // Дукля. – Пряшів, 1969. – Ч. 1. – С. 47–50; Ріпко Олена. Життя без початку і кінця // Наука і культура. – Вип. 21. – К., 1987. – С. 422–431; Шимчук Євстахія. Ярослава Музика: АНУМ до Європи // Музейний провулок. – 2009. – № 1 (12). – С. 44–49.

² Мистецтво України: Біографічний довідник / Упорядники Кудрицький А. В., Лабінський М. Г. – К., 1997. – С. 425.

³ Українська жінка у визвольній боротьбі, 1940–1950 рр.: Біогр. довідник. Вип. 3 / Упорядник Надія Мудра. – Л.: Світ, 2009. – С. 88.

⁴ Там само. – С. 88.

⁵ Веденєєв Дмитро, Шевченко Сергій. Сова закликала до примирення // Веденєєв Дм., Шевченко С. Українські Соловки. – К.: ЕксОб, 2001. – С. 172–179.

⁶ Люка (польськ. luka) – прогалина, відступ.

⁷ Музика Максим Максимович (15 VII 1889, Львів – 24 V 1972, там само) – чоловік Ярослави Музики (з 1924). Закінчив медичний факультет Львівського університету (1913). Військовий лікар (1914–1919), директор Бактеріологічно-хімічного інституту НТШ у Львові (1919–1939), професор і декан Українського таємного університету (1920–1924), заступник директора Львівського медичного інституту (1939–1941), завідувач філії киргизького інституту мікробіології, м. Пржевальськ (1941–1944), завідувач (1944–1964), консультант (1964–1969) кафедри мікробіології, заступник директора (1944–1948) Львівського медичного інституту. Голова Українського лічного товариства у Львові (1925–1930).

⁸ Похідне від «непереливки».

РЕЗЮМЕ / SUMMARY

В українській історіографії повсякденне життя в повоєнні роки того покоління інтелігенції, що сформувалося ще до приходу більшовиків, майже не досліджувалось. Попри те що зберігся колосальний масив її багатой мистецької спадщини та архівних матеріалів, сама творчість видатної української художниці Ярослави Музики досі маловідома. Зате абсолютно не вивчено період її перебування у концтаборі. У приватному архіві зберігається рукопис спогадів художниці, у яких вона всебічно й послідовно висвітлює побут концтабору.

Одержавши гарну мистецьку освіту (зокрема, вона навчалася в паризькій приватній Академії Андре Льота), у 1930-х роках Я. Музика побувала також в Італії та країнах Скандинавії. Уже рання творчість художниці привернула увагу мистецької громадськості. Вона очолила Асоціацію незалежних українських мистців, яку створила разом з Павлом Ковжуном, Михайлом Осінчуком та Святославом Гординським.

Цей злет було перервано на початку 1948 року, коли по суті обманом її вивезли до Криму, де заарештували. Одержавши 25 років ув'язнення, вона опинилася в концтаборі. Після амністії мисткиню звільнили (1955). Опинившись у «великій зоні», не для друку, а для історії Я. Музика записала свої спогади, що виявили її безсумнівний літературний талант.

Перша подача матеріалу висвітлює контраст між її перебуванням у творчому відпочинку і враженнями після арешту.

Ключові слова: тоталітаризм, СРСР, інтелігенція, митці, репресії, концтабір, повсякденність.

Ukrainian historiography almost never studied the post-World War II everyday life of the intelligentsia that was shaped before the Bolsheviks. Even though there is rich art heritage and an immense amount of archive materials related to the outstanding Ukrainian painter Yaroslava Muzyka, her art almost has not been studied yet, and even less her life at the concentration camp. A private archive stores her memoirs where she provides a comprehensive and coherent description of the daily routine at the concentration camp.

Yaroslava Muzyka received a good art education – she studied at the Lhote Academy in Paris, in particular; in 1930 she visited Italy and Scandinavia. Her early paintings caught the attention of the art society. She headed the Independent Ukrainian Artists Association, which she had funded together with Pavlo Kovzhun, Mykhailo Osinchuk, and Svyatoslav Hordynskyi.

At the beginning of 1948, she was tricked into going to Crimea where she was arrested. She was sentenced to 25 years of imprisonment and sent to a concentration camp. She was released in amnesty in 1955. The memoirs she wrote at the camp for the sake of history, not for publishing, reveal her literary talent.

The first part of the publication reveals the contrast between her art vacation and impressions from being arrested.

Keywords: totalitarianism, USSR, intelligentsia, artists, repressions, concentration camp, everyday life.

В украинской историографии повседневная жизнь в послевоенные годы поколения интеллигенции, сформировавшегося еще до прихода большевиков, почти не исследовалась. Несмотря на то что сохранился огромный массив ее богатого художественного наследия и архивных материалов, само творчество выдающейся украинской художницы Ярославы Музыки до сих пор остается малоизученным. Зато совершенно не известен период ее пребывания в концлагере. В частном архиве хранится рукопись воспоминаний художницы, в которых она всесторонне и последовательно освещает быт концлагеря.

Получив хорошее художественное образование (в частности, она занималась в парижской частной Академии Андре Лота), в 1930-е годы Я. Музыка побывала также в Италии и странах Скандинавии. Уже раннее ее творчество привлекло внимание художественной общественности. Она возглавила Ассоциацию независимых украинских деятелей искусства, которую создала вместе с Павлом Ковжуном, Михаилом Осинчуком и Святославом Гординским.

Этот взлет прервался в начале 1948 года, когда по существу обманом ее вывезли в Крым, где она была арестована. Получив 25 лет заключения, она оказалась в концлагере. После амнистии была освобождена (1955). Оказавшись в «большой зоне», не для печати, а для истории Я. Музыка записала свои воспоминания, выявившие ее несомненный литературный талант.

Первая подача материала освещает контраст между ее пребыванием в творческом отпуске и впечатлениями после ареста.

Ключевые слова: тоталитаризм, СССР, интеллигенция, деятели искусства, концлагерь, повседневность.